

52-шо (3492) №,
2020 ий 26 декабрь,
шуматкече.

Шогшо эл, порылык да гим верр!

Будь готов/

ЯМДЕ ЛИЙ

1933 ий 1 февраль годсек лектеш.

Тук-тук пералтен толеш Йүштө кугыза

Авторын фотожо.

У ий шўлышым чотрак шижаш манын, Марий Элын йўдвел ужа-шышкыже, Шернур районысо Кукнур кундемаш, марий Йўштө кугыза ден Лумўдырын илемышкышт, унала тарванышна.

Чодыраште юзо шўлыш озалана. Йомак корнышто Чодыра орол, Шўведыше кува, Вуверкува, Киямат ўдыр, Сонарзе, Маска дене вашлияш логалеш. Нунын дене пырля тўрлө чаракым эртен, туштыштлан вашмутым кычалын, модыш дене модын, курыкышто мунчалтен, У ий пайремын озаже-влак деке миен шуна. Ош пондашан, марий вургеман кочай да тудын уныкаже шушаш У ий дене саламлышт. Йоча-влак кочалан почеламутым каласкалышт. Йўштө кугыза Шернур район Зашижимье села гыч Максим ден Никита Манаковмытлан, Вика Соловьёвалан пөлекым кучыктыш **(снимкыште)**.

Лаштык-лаште кож модышым савык-тымье. Келышым ойырыза.

А вара 6-шо лаштыкым почса.

Н.КОНАКОВА.

Лүддымө улыт

Фотом Интернет гыч налме.

Марий Эл Республикысе образований да науко министр Н.В.Адамова чолга ўдыр-влакым ончен куштымыштлан ача-аваштлан Тауштымго серышым пуэн.

Л.ГРИГОРЬЕВА ямдылен.

Таум ойлена

Писатель лүмеш

21 декабрьште писатель Мария Евсееван шочмыжлан 100 ий темын. Тидын лүмеш Кугу Шале книгагудышто пайрем эртаралтын. Купсола школышто тунемше йоча-влак сылнымут мастарын илыш корныжо дене палыме лийыныт. Н.С.Мухин лүмеш тоштер вуйлатыше В.В.Михайловын каласкалымыжым тўткын колыштыныт.

А.ГУРЬЕВА.

Морко район.

Ме «Марий книга издательстве» савыктыш пўртын директоржо Ю.И.Соловьёвлан да «Кече-Солнышко» журналын тўн редакторжо С.Д.Архиповалан кугу таум ойлена. Нунын полшымыштлан кўра кажне тунемшылан чапле пўлекым – Наталья Орехован «Марий калыкын илыш азбукыжо» книгам – кучыктеныт (снимкыште).

1-ше классыште тунемше-влак.

Шернур, Кукнур.

Т.РОНАКОВАН фотожо.

Дум велеш лыжган кава гыч,
У ий пуш йырваш шарлен.
Вучена Йўштў кочайым,
Кож воктене юарлен.
Дима ПЕТРЯЕВ.
Татарстан,
Агрыз, Буймо.

Тўшто

Вошткойшо шўдыр
кава гыч вола.
Жидышкет логалеш
да шула.

12-17 ияш тунемше-влак, 2-5 енан командым поген, «Детский форсайт» всероссийский конкурсыш ушныза. Тагасымаш 2021 ий 15 январь гыч 15 апрель марте эртаралтеш. 28 февраль марте child-for-sight.ru адрес дене йодмашым пуыман.

«Кўчык метражан кином ончыктымго кече» всероссийский акцияш 31 декабрь марте ушнаш лиш. Марий Элыште ты акцияш Аудиовизуальный документ-влак кугыжаныш архив эртар. Кино-влакым онлайн йўн дене START платформышто ончыктат.

Кумдан палыме Telegram мессенджерын марий интерфейсше вашке лектеш. МарНИИЯЛИ-н изирак шанче пашаенже Андрей Чемышев кугу пашам тўналын.

<https://t.me/setlanguage/olykmarij> ссылке дене эртен, марий версийым ужын кертыда.

2

«Ямде лий» 2020 ий 26 декабрь

Эртыше идалык – у сөгымаш

«Ямде лий» газет редакций идалык мучаште «Рвезе йүк» конкурсым иктешла да ойыртемаптын возышо юнкор-влакым лауреат лүм дене палемда. Пытартыш ийлаште ты пашам илышыш шындыраш «Ший памаш» сылнымут фонд полша. Тений лауреат-влакым Печать пörтыштö саламлышна. «Ямде лий» газетын түйн редакторжо Л.В.Семёнова, «Кугарня» газетын түйн редакторжо Э.А.Иманаев, Марий Онбыжа Э.В.Александров, самырык поэт, «Ончыко» журналын түйн редакторжо И.Г.Попов кубок ден пöлекым кучыктышт.

Журналисти-

кыште ойыртемаптылан «Ямде лий» газетын икымше редакторжо Зинаида Емельяновна ЯКОВЛЕВА лүмеш премийын лауреатше – Морко район Коркатово лицейын тунемшыже Анастасия ИВАНОВА (пурлаште).

Поэзийыште ойыртемаптылан АНТОНОВ Ивук лүмеш премийын лауреатше – Морко район Унчо школ гыч Ольга СТЕПАНОВА (шолаште).

Юнкор да сылнымут ден усталык пашам сайын виктарен колтымылан Валентин Борисович ИСЕНЕКОВ лүмеш премийым Волжский район Пöтъял школын юнкор кружокшылан пуымо. Вуйлатыше – Л.В.КОШАЕВА.

1969-1986-шо ийласе «Ямде лийын» түйн редакторжо Алеко ЮЗЫКАЙН лүмеш премийым Татарстан Республик Агрыз район Буймо школын сылнымут кружокшылан кучыктымо. Кружокым О.А.ИЗИБАЕВА вуйлата.

«Ямде лийын» «Почётан юнкоржо» лүмым

Советский район Öрша школын туныктышыжо Р.Г.АНТРОПОВА ден Медведево район Руэм школын туныктышыжо Л.Г.ИВАНОВА суленыт.

Е.ИВАНОВА.

Х.АЛЕКСАНДРОВАН фотожо-влак.

«Ший памаш» сылнымут фондым вуйлатыше, писатель Василий КРАСНОВЛАН кугу таум ойлена.

Йоча аважлан ойла:

– Авай, айда 23 шагатат 30 минутлан «У ий! У ий!» манын кычкырена.
– Молан?
– Шек пошкудо-шамыч У ий мемнан дек ондакрак толын манын шонат.

Тошто кож модышыш йылгыжше чинчым тушкен, лак дене петырет гын, тудо у тусым налеш.

Палаш онгай

3

Сумкам вучем

Салам лийже, Йүштö кугысай! Мый кумшо классыште сайын тунемам. Мөнгыштö ача-авамлан эре полшем. Шольым урокшым ыштен ок мошто гын, умылтарем. Мый тый дечет школыш кошташ у сумкам йоднем. Шкемын тоштемьн. У сумкам лиеш гын, сайынак тунемаш тўналам. Чеверын, Йүштö кугысай! Таза лий! Ит черлане! Пöлекым вучем.

Рома ИШМУРЗИН.

Татарстан, Агрыз, Буймо.

«Ямде лий» 2020 ий 26 декабрь

3

Марий артист ден мурзо-влак У ийым икшывышт дене кузе вашлияш шонат? Ешытыштыт могай йўла уло?

Эльвира **ТОКТАШЕВА,** мурзо:

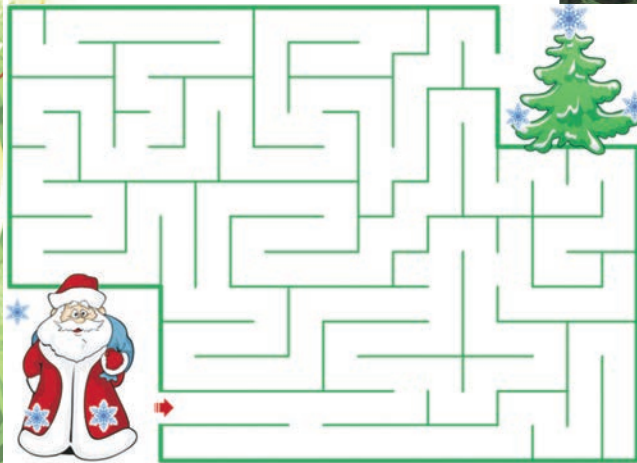
– У ийым вашлияш ача-авам деке каяш шонена. Гастрольлан кōра У ийым мōнгō да икшыв-влак деч тораште пайремлаш пернен. Пачерыште кожым шындымеке, йоча-влак Йўштō кугызалан серышым возат да кож йымак пыштат. Эрдене ончалыт – серыш уке, тугеже кочай нангаен, шонат. Юля ўдырем кызытат ўшана. Тений изаже олмешат возен.

Лийже тыныс!

2020 ий неле идалык лийын. Мый У ийыште Йўштō кугыза деч чылалан тазалыкым йодам. Тек тўнямбалне тыныс илыш лиш, калык-влак келшен илат.

Даниил **МАТВЕЕВ.**
Морко, Коркатово.

Йўштō кугызалан кож дек корным муаш полшыза.

Волгыдо кышам коден

2020 ий ушешна волгыдо кышам коден. Тений ме «Ямде лий» газетыш тўрлō почеламутым, ойлымашым возкалаш тўналынна. Яра жапыште тўрым тўрлена, книгаг лудына, ача-авалан полшена. Школышто да районышто эртаралтше конкурслаште мастарлыкнам ончыктена. Ятыр гана диплом да пōлек дене палемдалтынна.

Юнкор, ача-ава, туныктышо-влакым шушаш У ий пайрем дене шокшын саламлена!

Аня ден Илья **АНДРЕЕВМЫТ.**
Кужэгер, Тошто Йўледўр.

«Ямде лий» 2020 ий 26 декабрь

Кож чўкталте

12 декабрьште ялыштына Йўштō кугыза да Лумўдыр дене пырля у ий кожым чўктышна. Кожнам тўрлō йомак гыч модыш-влак сōрастарат, вуйыштыжо йошкар шўдыр волгалтеш. Ме у ий мурым мурышна, куштышна, кож йыр пōрдна. У ий кожна ялнам сылнештарен шога!

Иделия **ИШМУРЗИНА.**
Татарстан, Агрыз, Буймо.

Палаш огай

«В лесу родилась ёлочка» мурылан 117 ий темеш. Мутшым Раиса Кудашева возен. Почеламутым 1903 ийыште «Малютка» йоча журналыште савыктеныт. Кок ий гыч семмастар Леонид Бекман семым возен. Марий йылмыш Александр Ток кусарен.

Пиалым конда

У ий пайремым йōратыдыме ен укеат, шонем. Кажне пōлекым вуча. Кочам тыге ойла: «У ий дене у пиал толеш!» А мыланна пиал – пōлек. Мишук шольым дене Йўштō кугыза ден Лумўдыр деч кугу ватрушкым вучена. Вара курыкыш мунчалташ чымалтына веле.

Анна **ВИНОГорова.**
Звенигово, 2-шо №-ан
Красногорский школ.

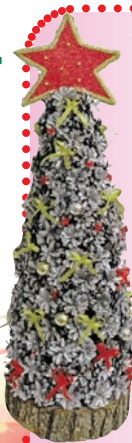

Изи мўкшиге

Кевытыште налме кож чока лийже маньын, укшалажым ужар мишура дене пўтырыза. Кожым лум дене сōрастарынеда гын, кукшо лумым ыштыза. Тидлан шоңым содо дене варен лугыза. Пушенгылан юзо тўсым пуртынеда гын, кожын рўдыжō йыр гирляндым пўтырыза.

Медведево район Руэм школышто У ий вашеш шке гыч ыштыме кож ончер эртаралтын. Кō гын кагаз гыч тодын, весе пўгыльмō гыч чумырен, кумшо рожким чиялтен...

СНИМКЫ-ЛАШТЕ: 2-шо «Б» классыште тунемше Вика Зуева; Виктория Колесован (2-шо «А» кл.) кожшо. **ЛИВАНОВАН** фотожо-влак.

Лум дене моднем

Кажне йоча Йүштө кугыза ден Лумүдырым вуча. Тений корона-вируслан көра школышто кож йыр пörдын модмаш ок лий. Идалык мучко вучымо пайрем огеш эртаралт. Туге гынат Йүштө кугызалан серышым возенам. Туд-деч лумым вучем. Ончылно – теле каникул. Тыгодым курык гыч мунчалтыме, лум дене модмо шуэш. Тек мыйын шонымашем сукталтеш.

Анжилина ЧУЛКОВА.
У Торъял,
Кузнеч.

Алина ЕГОШИНА,
М.Шкетан
лүмеш Марий
национальный
драме театрын
артисткаже:

– Данила, Миша,
Мария декабрь
түнгалтыштак кожым
пырля сорастареныт.

Йүштө кугызалан серышым возен, кухньо окнашке пижыктеныт. У ий деч ончыч коча фортычкым почын нангая да 31 декабрь эрдене кож йымаке пөлекым конда. Тений Москошко каяш шоненна ыле. Но пандемийлан көра мөнгыштө лийына, а вара ялышке саламлаш кудалына. Пелашем дене коктын Йүштө кугыза да Лумүдыр семын У ийым вашлиймына эн чот шарнымашеш кодын.

Пөлек көлан?

У ий толеш, У ий толеш –
Тудо койын лишемеш.
Окна яндам тўкалта,
Эр-кас тушан сўретла.
У ийым куанен вучем,
Тудо йоратыме пайремем.
Йүштө кугыза, Лумүдыр
Улыт унана

пеш мўндыр.

Ик мешак пөлек коеш,
Көлан тудо логалеш?

Кирилл СОЛОВЬЁВ.
Волжский, Пөтъял.

Палаш онгай

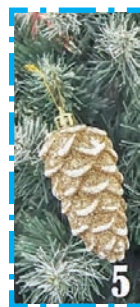
Лумүдырын шочмо кечыже – 5 апрель.
Шочмо вержылан Кострома облас-тыесе Щельково села шотлал-теш.

Йүштө 1873 ийыште А.Островский «Снегурочка» пьесым возен.

Изи мўкшиге

У ий модышым йочан конструкторжо гыч ышташ лиеш.
Икмынар ужашым ушен,
мотор тасма дене кылтыза да кожыш сакыза.

Шоя Йүштө кугызам палыза.

Упшдымо Йүштө кугыза уло мо?

Малыше Йүштө кугызам муза.

Салам, Йүштө кугыза!

Тыланда, Йүштө кугыза, кумшо серышым возем. Йочасадыш коштмем годымак, киндер сюрпризын пластмассе муно атышкыже сўретан серышым да изи пөлекемым пыштен, у ий кож йымаке шындымемым шарнем. Тиде икымше серышем лийын.

Кокымшо серышемем түнгалтыш класслаште тунеммем годым почто конверт

дене Великий Устюг олаш возен колтенам. Мыйым ўшандарен кертше да йомак тўняшке пуртен моштышо енлан кугу таум ойлем. Изи годым кузе Йүштө кугызалан от ўшане?!

– Молан мый серышым возем? – йодыда.

– Изи годсо жапым шарнал-

тен. Кажне айдемын чоныштыжо юзо йомакысе гай волгыдо куан лийже манын, – вaшештем.

Йүштө кугыза, мыланем жапым ойырыметлан кугу тау!
У ий йүдым уналыкеш тол!

Юля УСОВА.

Марий Турек посёлко.

«Ямде лий» 2020 ий 26 декабрь

5

Изи озавате

«Үшкыж» салат

Кўлыт:

чыве шыл, 2 парентге, 4 муно, 30 г пентгыде сыр, 1 банке консервироватлыме ужар пурса, 1 кочмо совла горчицын нөшмыжө, майонез.

Сөрастарашлан: 1 кешыр, колбаса, маслине, укроп але петрушко.

Чыве шылым, парентгым, муным шолташ. Вара талингашке моторын сөрастарен опташ. 1-ше лончо – кубик дене пүчкедыме чыве шыл. 2-шо лончо – консервироватлыме ужар пурса. 3-шо лончо – муноптем. 4-ше лончо – парентге. 5-ше лончо – сыр. 6-шо лончо – муношо. Кажне лончо коклаш майонезым йыгалташ. Колбаса гыч пылышым, нерым, маслине гыч шинчам кельштараш.

Ольга ФЕДОТОВА, Марий самырык театрын артисткыже:

– Мыйын шонымаште, У ий кас йомакысе гай. Тиде кечын ю вий уло. Кум икшывем кажне ийын Йүштө кугызалан серышым воза. Кутуракше пала, кө тиде «коча». Шүжарже-влак йомаклан үшанымым ынышт чарне манын, пырля сера. Серышым кож йымаке пышат. Кажне ийын 31 декабрьште пелашем дене коктын йоча-влакын куан йүкешышт помыжалтына. У ийым вашлияш ялышке каяш шонена. Тунам пуйто йоча пагытыш пörтылат: мончаш пурет, курык гыч мунчалтет, кастене конга когылым кочкат, ава дене чон канен кутырет.

Мастар кид

– Йүштө кугыза, мылам «Лего» конструкторым пөлекле! – тазан кычкыра рвезе.

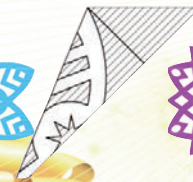
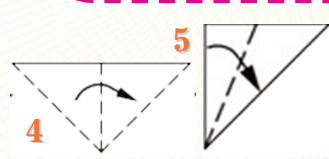
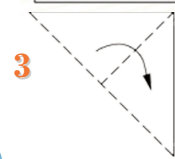
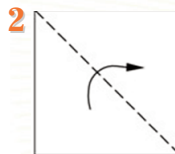
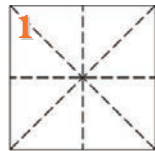
– Мом тынар кычкырет?

Йүштө кугыза ласкан ойлымымат колеш, – лыпландара ава.

– Чынак? А мый шонышым: ачам вес пөлемыш петырналт возынат, ок кол.

Түрлө лум пырчым пүчкедыза.

Ойырен налме модыш почеш койыш-шоктышдам пален налза.

1 Моторын чияш йöратеда. Тидын дене моло-влакым шке ймбакыда ончаш таратеда.

2 Пентгыде койыш-шоктышан улыда, чылт пүжи гай. Кеч-могай нелылыкыш

логалыда гынат, кумылда огеш воло. Эре ончыко ошкылыда. Шүко огыда кутыро.

Те поро, нөлталтше кумылан улыда, ятыр ең дене кылым муын моштеда. Тендан дене кугешнат. Ең-влакым кажне кечылан куанен илаш үжыда.

4 Лишыл еңда-влакым куандараш яра жапдам огыда чамане. Сюрпризым ышташ йöратеда. Кугу кўжытыш шуаш тыршеда, садлан кажне минутым пайдале пашалан ойыреда. Секретым арален моштеда. Тендам сай йолташлан шотлат.

5 Сай лектыш лийже манын, пашам чот ышташ кўлеш, шонеда. Поро йолташ улыда. Ик гана йодмекак полшеда. Усталык шўлышан улмыда дене ойыртеман тыда.

Даша КУШАКОВАН сүретше. Морко, Кортатово.

У ий кожым ковёреш ида шогалте.

Кожым олты-мо прибор, батарея, телевизор воктене ида веранде.

Тул ылы-жын гын, мом ыштити?

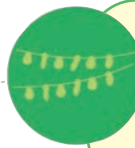
101 але 112 номер дене йынгыртыза.

Кожынже йөрлманын, пентгыдемден шогалтыза.

Гирляндым налнеда гын, сертификатшым да инструкцийжым йодса.

Электрoгирляндым йортыза.

Гирляндым йүдлан да мөнгө гыч кайыме годым йортыза.

Мөнгыштө бенгальский сортам ида ылыжте, хлопушкым ида кучылт.

У ий кожым кұвар үмбаке йорыктыза да кұжгө куэм (плед, ковёр) дене петырыза.

Тулым сенаш ок лий гын, пөрт гыч лекса.

26 декабрь – Пөлекын кечыже.

Палаш онгай

Кожым сөрастарыме йўла кокла курымышто Германийыште тїжалын.

Икымше У ий откыркым 1843 ийыште Лондоньшто луктыныт. Тўлеч вара откыркым пөлеклыме йўла илышыш пурен. Индийыште У ийым кандаш гана пайремлаш лиеш. Ик кечыже – Туди Падва. Тўнам ним-ним пушегын лышташыжым кочкыт. Тўдо моткоч кочо. Тўде лышташ ойго дачер деч арала манын ўшанат.

Сўретым чиялтыза.

Юзо вийлан ўшанена

Мый У ий пайремым чот вучем. Школыштына ёлко тений молгунамсе деч ойыртемалтше лиеш. Моторын сөрастарыме кож уремыште шога. Пўртўсыштө тудо эшеат сылнын коеш. Ме Вика шўжарем дене Йўштө кугызалан серышым шукертак колтенна. Вика курык гыч мунчалташ ватрушкым вуча, а мый тамле эр кочкышым ямдылаш тостерым йодынам. У ий йўдым Йўштө кугыза пөлекым кож йымаке пыштен кода, шонена.

Виктория КРАЛИНА.

Свердловск кундем,
Нижнесергинск, Ялгиян.

«Ямде лий» 2020 ий 26 декабрь

Индекс: П4696.

Тираж 1150 экз. Заказ
Формат – А-4-8.

Тўн редактор Л.В.СЕМЕНОВА.

https://vk.com/yamde_lji

<https://ok.ru/yamdelji>

E-mail: yamde_lji@mari-el.ru

(документ кагазлан),

yamde_lji@mail.ru

(автор-влаклан)

Сайтын адресше:

yamdelji.rf

УЧРЕДИТЕЛЬ-ВЛАК: Марий Эл Республикысе культур, печать да калык-влакын пашашт шотышто министерстве, «Ямде лий» газет» кугыжаныш унитарный казна предприятий.

Газетым редакцийыште погымо да верстатлыме, «Марий Эл Республикысе Правительствын типографийже» ООО-што ямде оригинал-макет гыч савыктыме. Типографийн адресше: 424000, Йошкар-Ола, Комсомольский урем, 112.

Газетым Массовый коммуникаций сферыште да культур наследиым аралымыште законодательствым шуктен шогымым эскерыше Федеральный службын Приволжский федеральный округысyo управленийыштыже регистрироватлыме.

Номер – ПИ №ФС 18-1999,
2005 ий 10 февральыште пуымо.

0+

Печатьыш пуымо жап –
14-00,
фактически – 13-00

Авторын да редакцийн шонмашышт тўрлө лийын кертыт. Серыш-влак мөнгеш огыт колталт.

Ак – кутырен келшыме почеш.

Редакцийн да издателыне адресше:
424006, Йошкар-Ола, СССР Вооружённый Вийын 70-ше идалыкше урем, 20-шо пөрт.
Тел. 8(8362) 45-22-82(факс)

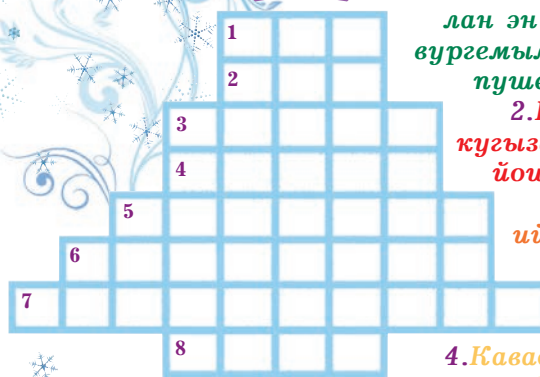
Конкурс

«Ямде Лий» дене

Конкурсум
иктешлаш жап
толын шуо. Эн
шуко лайкым У
Торъял район
Токтарсола гыч
Эльмир
АНИСИМОВ
(снимкыште)
поген.
Тудым редак-
цийыште
ПӨЛЕК
вуча.

Кроссворд

1. У ий пайрем-
лан эн сөрал
вургемым чийыше
пушеңге.

2. Йүштө
кугызан ... эре
йошкарге.

3. 2021
ийын сим-
волжо.

4. Кавасе огыл,
кож вуйысо ...

5. Йүштө кугызан уныкаже.

6. Тамле у ий пөлек.

7. Рушлаже – подснежник, марлаже – ...

8. Курант кырыме деч вара мо йонга?

Е.ИВАНОВА ямдылен.

Кажне кож модышын
мужыржым муза.
Тыште мужырдымо уло мо?

10 ойыртелым муза.

Пример-влакым шотлен, икгай вашмутан пиж-шамычым ик түс дене чиялтыза.

У ий пайрем

Толын шуын У ий пайрем.
Мый костюмым чиём йывыртен.
Почеламутым виян тунемам,
Школыш писын ошкылам.
Йүштө кугызам ужнем,
Кож воктене куштынем.
Тудыжо мотор, кужу,
Түрлө түс дене йұла.
Йоча-влаклан весела.
Пайрем кумылым нөлта.
Почеламутем ойлем,
У ий дене саламлем!

Карина ГУСЕВА.

Шернур, Марисола.

Тышто

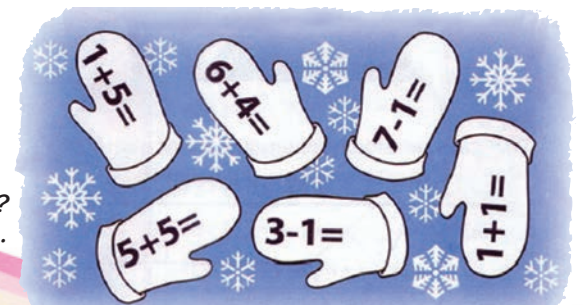
Кажне ийын
вучена.
– «У» улат
тый, – манына.
Кожым мөңгө
кондена,
Пайрем ден
саламлена.

– Удырем, У
ийлан мый дечем
могай пөлекым вучет?

– Эше шонен муын омыл, ачай.

– Тугеже шоналте, шонашет
ик ий жапым пуэм.

«Ямде лий» 2020 ий 26 декабрь

Интернетысе сүрет-влакым кучылтмо.